

1338 به ترتیب " تولید ناخالص داخلی ایران برای سال 1334" و " تولید ملی ایران برای سال 1336"، توسط کارشناسان خارجی برآورد شد. سپس سازمان برنامه و بودجه، درآمد ملی کشور را برای دوره زمانی 1337 تا 1340 به تفصیل برای بخش‌های مختلف اقتصادی برآورد و منتشر نمود.

بانک ملی نیز برآورد مقدماتی دیگری را برای سال 1338 به انجام رساند. با تأسیس بانک مرکزی ایران در سال 1339، به دلیل فقدان یک سازمان رسمی آمار، تهیه حساب‌های ملی به عهده این بانک گذاشته شد و پس از آن براساس قانون بهمن ماه این وظیفه رسماً به مرکز آمار ایران محول شد.

محاسبه ارزش افزوده بخش‌های اقتصادی، در سال‌های قبل از پیروزی انقلاب اسلامی و محاسبه محصول ناخالص داخلی از روش هزینه، از سال 1361 و نیز تهیه جداول داده- ستانده اقتصاد ایران برای سال‌های 1352، 1365 و 1370، از جمله مهم‌ترین اقدامات مرکز آمار ایران در تهیه حساب‌های ملی بوده است.

تهیه مستمر و منظم حساب‌های ملی بر اساس آخرین تجدید نظر SNA، از سال 1373 در برنامه کار مرکز آمار ایران قرار گرفت، بدین ترتیب مرکز آمار ایران هر ساله حساب‌های ملی را بر

اساس تعاریف، مفاهیم، طبقه‌بندی‌ها و روش‌های محاسباتی منطبق بر SNA سال 1993، به قیمت‌های جاری و ثابت تهیه و منتشر می‌کند که حاوی اطلاعات تفصیلی مربوط به ارزش افزوده 72 رشته فعالیت اقتصادی، هزینه‌های مصرف نهایی و مصرف نهایی واقعی خانوار و دولت، تشکیل سرمایه ثابت ناخالص، واردات، صادرات، تغییر موجودی انبار، مصارف فردی، مصارف جمعی، حساب تولید، حساب ایجاد درآمد، حساب کالاها و خدمات و عرضه و تقاضای کل است. همچنین از سال 1376، مرکز آمار ایران مبادرت به تهیه و تدوین حساب‌های منطقه‌ای کرده است و در این راستا هر ساله محصول ناخالص داخلی استان‌ها و اطلاعات تفصیلی مربوط به ارزش افزوده 72 رشته فعالیت اقتصادی را تهیه و منتشر می‌کند.

مقدمه

هدف از تهیه و تدوین حساب‌های ملی، محاسبه مهم‌ترین متغیرهای جریان‌های اقتصادی نظیر تولید، مصرف، تشکیل سرمایه، صادرات، واردات و درآمد، در یک دوره زمانی معین و اندازه‌گیری مهم‌ترین متغیرهای اقتصادی موجودی منابع، نظیر ثروت، دارایی و بدهی، در مقطعی از زمان است که از طریق آن‌ها می‌توان وضعیت اقتصادی کشور را در آن دوره یا مقطع زمانی به تصویر کشید. تهیه و تدوین آمار حساب‌های ملی در کشورهای مختلف، براساس چارچوب سیستم حساب‌های ملی پیشنهاد شده توسط سازمان ملل متحد انجام می‌شود.

سیستم مذکور برای اولین بار در سال 1953 به صورت مجموعه‌ای فرموله شده تحت عنوان "سیستم حساب‌های ملی" یا "SNA"⁽¹⁾ منتشر شده است. آخرین تجدید نظر در SNA، در سال 1993 صورت گرفت که توسط پنج نهاد بین‌المللی متشکل از سازمان ملل، صندوق بین‌المللی پول، بانک جهانی، سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه و کمیسیون جامعه اروپایی، به تصویب رسید. تهیه حساب‌های ملی، بعد از جنگ جهانی دوم به صورت موردی و براساس

نیازهای خاص در ایران شروع شد، از جمله در سال‌های 1337 و

قیمت ثابت: هرگاه اجزاء حساب های ملی را بر حسب قیمت های دوره مرجع یا پایه بیان کنیم در این صورت آن ها را به قیمت ثابت نشان داده ایم.

ارزش افزوده: ارزش افزوده، ارزش اضافی ایجاد شده در جریان تولید است. تفاوت بین ارزش ستانده و مصرف واسطه در هر فعالیت اقتصادی را ارزش افزوده ناخالص می گویند. پس از کسر مصرف سرمایه ثابت از ارزش افزوده ناخالص، ارزش افزوده خالص به دست می آید.

ستانده: ستانده هر واحد تولیدی، مجموع کالاها و خدماتی است که در آن واحد تولید می شود و برای استفاده در دسترس قرار می گیرد. سهمی از کالاها و خدمات که تا پایان دوره حسابداری به صورت ناتمام یا کار در جریان ساخت باقی مانده

باشد، جزو ستانده واحد به حساب می آید. کالاها و خدماتی که در یک واحد در دوره حسابداری معین تولید و در همان دوره در دیگر فرایندهای تولید آن واحد مصرف می شود، جزو ستانده آن واحد منظور نمی گردد. ستانده به سه دسته تقسیم می شود: ستانده بازاری، ستانده تولید شده برای خود مصرفی نهایی و تشکیل سرمایه به حساب خود و سایر ستانده های غیر بازاری.

مصرف واسطه: ارزش کالاها و خدمات مصرف شده در جریان تولید، به استثنای مصرف سرمایه ثابت است.

مصرف سرمایه ثابت: مصرف سرمایه ثابت، عبارت از کاهش ارزش جاری موجودی دارایی های ثابت است که در اثر از بین رفتن فیزیکی، از مد افتادگی عادی و حوادث معمولی، در دارایی های تحت مالکیت و مورد استفاده یک تولید کننده در یک دوره حسابداری، پدید می آید. مصرف سرمایه ثابت جزو هزینه های تولید است ولی مصرف واسطه محسوب نمی شود. این هزینه شامل ارزش دارایی های ثابت تخریب شده در نتیجه جنگ یا حوادث استثنایی که به ندرت پیش می آیند، از قبیل بلایای طبیعی عمده نمی شود.

مالیات ها: مالیات ها، پرداخت های اجباری و بلاعوض واحدهای نهادی به دولت است که به صورت نقدی و غیر نقدی انجام می گیرد. اطلاق صفت بلاعوض به مالیات ها، از این جهت است که دولت در مقابل دریافت مالیات از یک واحد نهادی، خدمتی را به صورت فردی به آن ارائه نمی کند هر چند که با دریافت مالیات، منابع مالی خود را افزایش دهد و با استفاده از این منابع، کالاها و خدماتی را برای سایر واحدها، اعم از تک تک افراد یا کل جامعه فراهم آورد.

مالیات ها به دو دسته کلی تقسیم می شوند:

در این فصل از سالنامه، علاوه بر گزیده های از اطلاعات مذکور، جداول داده ستانده از نشریه مرکز آمار ایران نیز، ارائه شده است.

تعاریف مفاهیم

تولید اقتصادی: فرایندی است که با استفاده از داده های نیروی کار، سرمایه، کالاها و خدمات تحت کنترل و مسئولیت یک واحد نهادی، به منظور تولید کالاها و خدمات دیگر انجام می گیرد.

تولید اقتصادی از دیدگاه حساب های ملی: حد و مرز تولید در سیستم حساب های ملی، محدودتر از حد و مرز کلی آن است. به دلایلی، آن دسته از فعالیت های انجام شده توسط خانوارها که خدمات شخصی و خانگی را برای مصرف نهایی خود تولید می کنند، در سیستم حساب های ملی تولید محسوب نمی شود. **واحد نهادی:** موجودیتی اقتصادی است که با استفاده از حقوق خود، قابلیت تملک دارایی ها، تقبل بدهی ها و اشتغال به فعالیت های اقتصادی و مبادله با سایر موجودیت ها را دارد و می تواند مجموعه کاملی از حساب ها، از جمله ترازنامه دارایی ها و بدهی های مربوط به خود را تهیه کند. واحدهای نهادی در قالب 5 بخش زیر طبقه بندی می شوند:

- 1- شرکت های مالی
- 2- شرکت های غیر مالی
- 3- دولت
- 4- مؤسسات غیر انتفاعی در خدمت خانوارها
- 5- خانوارها

کالاها: اشیایی فیزیکی هستند که برای آن ها تقاضا و امکان ایجاد حق مالکیت، وجود دارد و مالکیت آن ها می تواند از طریق مبادله در بازار، از یک واحد نهادی به واحد نهادی دیگر منتقل شود. **خدمات:** ستانده های ناهمگنی هستند که تولید آن ها بر اساس سفارش انجام می گیرد. خدمات دارای موجودیت مستقلی نیستند که امکان ایجاد حق مالکیت بر آن ها وجود داشته باشد. خرید و فروش خدمات از تولید آن ها جدا نیست و این دو فرایند همزمان صورت می گیرد.

محصول ناخالص داخلی: محصول ناخالص داخلی، نتیجه نهایی فعالیت های اقتصادی واحدهای تولیدی مقیم یک کشور در یک دوره زمانی معین است. محصول ناخالص داخلی به سه روش تولید، هزینه و درآمد محاسبه می شود.

قیمت جاری (بازار): هرگاه اجزاء حساب های ملی را به قیمت دوره گزارش شده فعلی، بیان کنیم در این صورت آن ها را به قیمت جاری نشان داده ایم.

است که صرف نظر از سوددهی تولید، قابل پرداخت است، نظیر مالیات بر زمین، دارایی‌های ثابت و نیروی کار به کار گرفته شده در فرآیند تولید یا فعالیت‌ها و مبادلات ویژه.

تغییر موجودی انبار، به صورت ارزش موجودی انبار تحصیل شده توسط بنگاه، منهای ارزش مصرف آن در طول دوره حسابداری ثبت می‌شود.

یارانه (سوبسید): یارانه، پرداخت‌های جاری و بلاعوض واحدهای دولتی به بنگاه‌های اقتصادی است که بر اساس میزان فعالیت‌های تولیدی آن‌ها و یا مقدار یا ارزش کالاها یا خدمات تولید شده، فروخته شده یا وارد شده توسط آن‌ها، تعیین می‌شود. یارانه ممکن است بر تولیدات داخلی یا بر کالاهای وارد شده نیز، تعلق گیرد.

یارانه، مشابه مالیات‌ها به دو دسته کلی تقسیم می‌شود:

- یارانه بر محصول

- سایر یارانه‌ها بر تولید

یارانه بر محصول: یارانه‌ای است که بر یک واحد کالا یا خدمت تولید شده تعلق می‌گیرد و به صورت مبلغ مشخصی برای یک واحد کالا یا به صورت درصد مشخصی از یک کالا یا خدمت، قابل پرداخت است.

سایر یارانه‌ها بر تولید: عبارت از تمامی یارانه‌هایی است که بنگاه‌های مقیم، در اثر اشتغال به تولید دریافت می‌کنند، غیر از انواع یارانه بر محصول.

- مالیات بر تولید و واردات

- مالیات بر درآمد، ثروت و غیره

مالیات بر تولید و واردات: مالیاتی است که بر کالاها و خدمات، در زمانی که تولید شده‌اند، فروخته شده‌اند یا به مصارف دیگری رسیده‌اند و یا از خارج وارد شده‌اند، تعلق می‌گیرد.

مالیات بر تولید و واردات، منطبق با واژه سنتی مالیات‌های "غیر مستقیم" است که در سیستم حساب‌های ملی سابق به کار برده می‌شد.

مالیات بر تولید و واردات به دو گروه جزئی‌تر تقسیم می‌شوند:

- مالیات بر محصول

- سایر مالیات‌های بر تولید

مالیات بر محصول: مالیات بر محصول، مالیات تعلق گرفته بر یک واحد کالا یا خدمت است که به صورت مبلغ مشخصی برای هر واحد مقدار کالا یا درصد مشخصی از قیمت یک واحد کالا یا خدمت مبادله شده تعیین می‌شود. انواع مالیات بر محصول به شرح زیر است:

- مالیات از نوع مالیات ارزش افزوده (VAT): مالیات تعلق گرفته بر کالاها و خدمات است که در مراحل مختلف توسط بنگاه‌های اقتصادی اخذ می‌شود ولی در نهایت، کل آن توسط خریدار نهایی پرداخت می‌شود.

- مالیات و حقوق گمرکی بر واردات: عبارت از مالیات تعلق گرفته بر کالاها است که هنگام عبور از مرزهای گمرکی یا مرزهای اقتصادی، قابل پرداخت می‌شود. این نوع مالیات، همچنین شامل مالیات تعلق گرفته بر خدماتی است که توسط تولید کنندگان غیر مقیم به واحدهای نهادی مقیم ارائه می‌شود.

- مالیات بر صادرات: مالیات تعلق گرفته بر کالاهایی است که از قلمرو اقتصادی خارج می‌شود و هنگام خروج از مرز قابل پرداخت می‌گردد.

این نوع مالیات همچنین شامل مالیات تعلق گرفته بر خدماتی است که به واحدهای غیر مقیم ارائه می‌شود. به طور کلی مالیات بر محصول، واردات و صادرات، مالیات‌هایی هستند که بر کالاها و خدمات تعلق می‌گیرند و در اثر تولید، فروش، انتقال، کرایه کالا یا ارائه خدمت قابل پرداخت می‌شوند.

سایر مالیات‌های بر تولید: سایر مالیات‌های بر تولید، تمامی مالیات‌هایی را در بر می‌گیرد که یک بنگاه در نتیجه اشتغال به تولید (به غیر از مالیات بر محصول)، موظف به پرداخت آن است.

این نوع مالیات، مالیات بر سود یا مالیات بر سایر درآمدهای دریافت شده توسط بنگاه را در بر نمی‌گیرد و مالیاتی

23-1- محصول ناخالص داخلی به قیمت بازار و ارزش افزوده در بخش های عمده اقتصادی (میلیون ریال)

1393	1392	1391	1390	1389	1385	شرح
262,944,360	212,446,475	165,068,114	125,840,191	90,032,707	49,511,928	جمع.....
36,391,536	27,477,102	17,120,613	11,252,635	10,117,443	5,979,840	کشاورزی، شکار و جنگلداری
383,908	254,650	191,735	109,609	46,342	25,622	ماهگیری
2,691,248	2,645,799	2,185,529	2,209,583	1,485,699	251,225	معادن.....
91,822,552	72,717,533	61,345,528	45,568,099	25,666,214	18,769,794	صنعت.....
15,623,140	14,678,727	9,807,342	9,057,911	6,097,912	2,033,522	تأمین برق و گاز و آب
9,727,989	7,678,621	5,993,528	4,585,037	4,520,944	2,386,757	ساختمان.....
54,962,968	46,471,766	34,527,403	27,062,131	20,102,180	8,853,641	عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها.....
1,719,377	1,431,808	1,008,957	737,543	557,610	271,906	هتل و رستوران.....
12,126,407	8,148,329	6,559,372	4,952,366	3,834,579	1,829,728	حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات.....
1,630,135	1,851,259	1,856,844	1,430,312	990,557	598,981	واسطه گری های مالی
12,307,188	10,652,553	9,524,942	6,120,062	5,924,456	3,337,628	مستغلات، کرایه و خدمات کسب و کار
9,070,258	6,804,992	5,682,101	4,659,545	3,453,164	1,391,654	اداره امور عمومی، دفاعی و تأمین اجتماعی
5,950,114	4,826,499	3,991,732	3,508,209	2,864,968	1,974,299	آموزش.....
5,987,282	4,452,183	3,309,662	2,912,874	2,836,011	1,216,345	بهداشت و مددکاری اجتماعی
2,550,259	2,354,654	1,962,825	1,674,277	1,534,628	590,986	سایر خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی
1,814,263	1,879,733	2,362,630	2,258,645	2,081,737	-112,809	خالص مالیات بر واردات
0	0	0	0	0	0	مالیات بر واردات.....
0	0	0	0	0	0	یارانه بر واردات
264,758,623	214,326,208	167,430,744	128,098,836	92,114,444	49,399,119	محصول ناخالص داخلی به قیمت بازار

مأخذ: مرکز آمار ایران. (رپ)

- مرکز آمار ایران، دفتر حساب های اقتصادی.

نمودار 23-1

(میلیون ریال)

2-23- ستانده بخش های عمده اقتصادی

1393	1392	1391	1390	1389	1385	شرح
536,948,914	434,380,216	327,898,749	257,091,629	180,527,756	93,845,228	جمع.....
65,176,802	51,056,045	34,093,641	21,903,011	18,647,951	10,141,497	کشاورزی ، شکار و جنگلداری
649,843	431,608	324,897	186,390	79,353	40,338	ماهگیری
3,685,610	3,403,313	2,795,253	2,628,767	1,707,148	311,681	معدن.....
289,502,819	231,724,911	176,859,708	140,742,179	87,083,392	49,887,051	صنعت.....
18,745,627	17,140,211	11,501,798	11,245,524	7,671,071	2,842,793	تأمین برق و گاز و آب
22,643,184	17,816,829	14,219,503	11,171,074	10,744,701	5,668,418	ساختمان.....
64,893,226	55,063,335	41,100,558	32,238,720	23,930,703	10,529,704	عمده فروشی،خرده فروشی،تعمیر وسایل نقلیه و کالاها.....
3,220,730	2,696,609	1,915,236	1,401,396	1,058,247	505,755	هتل و رستوران.....
16,838,656	11,383,774	9,236,303	6,926,377	5,577,037	2,539,108	حمل و نقل،انبارداری و ارتباطات.....
2,942,466	2,840,677	2,631,736	1,965,030	1,417,316	753,758	واسطه گری های مالی
19,467,938	17,114,920	14,384,564	10,124,952	8,867,956	4,091,401	مستغلات،کرایه و خدمات کسب و کار.....
10,876,035	8,189,506	6,740,451	5,937,816	4,327,672	1,780,704	اداره امور عمومی، دفاعی و تأمین اجتماعی
6,768,253	5,792,425	4,618,166	4,127,581	3,386,816	2,228,524	آموزش.....
7,715,594	6,221,214	4,653,762	4,068,579	3,859,222	1,683,776	بهداشت و مددکاری اجتماعی
3,822,130	3,504,839	2,823,174	2,424,234	2,169,172	840,721	سایر خدمات عمومی،اجتماعی،شخصی و خانگی

مأخذ: مرکز آمار ایران. (رپ)

مرکز آمار ایران. دفتر حساب های اقتصادی.

(میلیون ریال)

3-23- مصرف واسطه بخش های عمده اقتصادی

1393	1392	1391	1390	1389	1385	شرح
274,004,55	221,933,741	162,830,635	131,251,438	90,495,050	44,333,299	جمع.....
28,785,26	23,578,943	16,973,027	10,650,376	8,530,508	4,161,658	کشاورزی ، شکار و جنگلداری
265,935	176,958	133,162	76,781	33,011	14,717	ماهگیری
994,362	757,514	609,724	419,184	221,449	60,455	معدن.....
197,680,26	159,007,378	115,514,180	95,174,080	61,417,178	31,117,258	صنعت.....
3,122,487	2,461,484	1,694,456	2,187,613	1,573,159	809,271	تأمین برق و گاز و آب
12,915,195	10,138,207	8,225,975	6,586,037	6,223,757	3,281,661	ساختمان.....
9,930,258	8,591,570	6,573,154	5,176,589	3,828,523	1,676,062	عمده فروشی،خرده فروشی،تعمیر وسایل نقلیه
1,501,353	1,264,801	906,279	663,853	500,637	233,848	هتل و رستوران.....
4,712,249	3,235,445	2,676,931	1,974,012	1,742,458	709,379	حمل و نقل،انبارداری و ارتباطات.....
1,312,332	989,418	774,892	534,718	426,759	154,777	واسطه گری های مالی
7,160,750	6,462,368	4,859,622	4,004,890	2,943,500	753,772	مستغلات، کرایه و خدمات کسب و کار
1,805,777	1,384,514	1,058,349	1,278,271	874,509	389,051	اداره امور عمومی، دفاعی و تأمین اجتماعی
818,139	965,925	626,434	619,372	521,848	254,225	آموزش.....
1,728,313	1,769,031	1,344,100	1,155,705	1,023,211	467,431	بهداشت و مددکاری اجتماعی
1,271,871	1,150,185	860,349	749,957	634,544	249,735	سایر خدمات عمومی،اجتماعی،شخصی و

مأخذ: مرکز آمار ایران. (رپ)

- مرکز آمار ایران. دفتر حساب های اقتصادی.